

Bosch in ons moers taal

Wanneer men in onze Meierijse omgeving zei dat iemand naar Den Bosch moest, kon dat meerdere betekenissen hebben. De algemene uitleg was natuurlijk dat men naar Brabants hoofdstad moest om daar naar de markt te gaan of te gaan winkelen. Voor dat laatste zei men zelfs dat men ging *bosse*. Naar Den Bosch moeten kon echter ook betekenen dat men naar de gevangenis ging. *Hij hi daorvur nog nor D'n Bosch gemótte* zei men van iemand uit onze buurt die ervan verdacht werd betrokken te zijn geweest bij een overval. Naderhand zei men: *hij hi daorvur nog in D'n Bosch gezeete*. De uitdrukking *In de mèijmònd gòn we alle weeke nor D'n Bosch* verwijst naar de Maria bedevaart in de mei-maand. Er zijn nog altijd duizenden mensen die de aloude traditie van mei in ere houden en te voet naar de zondagsmis gaan. Het is dan ook werkelijk de moeite waard om Brabants glorie te zien opdraven in de volheid van het voorjaar. De gilden, de koren en de Dungen-se volksdansgroep *Brabants Bont* verschijnen er in vol ornaat en tussen al die markante koppen kun je in de Middeleeuwen wanen. Wij waren zelf vanouds vanuit Rosmalen en later ook Berlicum gericht op Den Bosch. We gingen er naar school en de plaats was in beperkte zin ook onze uitgaansstad. Den Bosch was mijn eerste werkterrein; via de Bisschoppelijke kweekschool liep ik stage op lagere scholen in de binnenstad. Via de 'Sint Jansstichting' kreeg ik mijn eerste benoeming aan de school in de Vogelwijk (*de Sieb*), waar frater Emiliaan in die dagen nog de scepter zwaaide. Na militaire dienst kwam ik terecht op de woonwagengkampschool aan de Vlijmense-

weg om voor de 'grote groep jongens' in het hoofdelijke onderwijs te werken. Onuitwisbare herinneringen heb ik aan dat jaar overgehouden. De kinderen voerden een eigen toneelspel op tijdens de ouderavond, onder de titel *Pas getrouwd en mee gescheeje*. De uitspraak *Hij komt van D'n Bosch, hij heet unne grooten bèk* herinner ik me als typering van een medeleerling door een juist uit het *Balkumse* woonwagenkampje gearriveerde nieuwkomer in onze klas. Ik werd in die dagen vrij consequent met *uwes* aangesproken. Het was het tijdperk van altijd te laat komende leerlingen die meestal als excuus daarvoor 'de handel' aanvoerden. Ze bedoelden dan dat ze met moeder *langs de deur* waren geweest om te *schooien*. Toen ik aan de Pius x school op Oost les gaf, hoorde ik soms meer het Bosch van de Bar-tjes.

Na jaren in het Mulo-onderwijs keerde ik terug naar Den Bosch om er les te geven aan de kweekschool waar ik zelf nog als leerling vertoefd had. Het was een heel merkwaardige gewaarwording dat in een tijdsbestek van amper tien jaar de fraters hun kloosternaam hadden ingeruild voor hun wereldlijke achternaam. Marius was Mars geworden, Vincenzo gewoon De Kok, Edelberto Van der Linden en Andreo Vink. Het was toch wennen, want er waren nog maar weinig fraters en die er nog les gaven, mijn oude leermeesters, waren nu mijn collega's geworden. Ik had in die dagen een collega die elke dag van Zaltbommel naar Den Bosch kwam en dat deed mij meteen denken aan de oude uitdrukking *d'r zen d'r van Bommel tot D'n Bosch*, hetgeen wil zeggen dat er iets in overvloed is. Bijvoor-

Een vv-folder uit het begin van de jaren zestig. Een aantrekkelijke stad voor de Franse toerist om te komen 'bosse'. (Stadsarchief, documentatie in bibliotheek)

beeld: *blomme? D'r zen d'r van Bommel tot D'n Bosch!*

In die dagen was de vv-kreet van Brabants hoofdstad nog 'Den Bosch heeft weer wat'. Er stonden borden aan de invalswegen met dat adagium erop. Zo'n dertig jaar geleden stond er zo'n bord te pronken met de tekst: 'Den Bosch heeft weer wat: kermis in Vught!' Dat brengt mij naar Jos van Lijssel roemrucht melkboer uit *Balkum*. Van hem werd ooit gezegd dat hij *mi de romme gonk bosse in Vught*. Zoals we eerder zagen kan het werkwoord *bosse* winkelen betekenen, maar in de laatste dialectzin betekent het 'uitventen, verkopen'; het wil dus zeggen dat Jos met de melkwagen langs de deur ging in Vught.

Een oud plaagversje dat we al in onze prille jeugd leerden, luidt: *wurrrum, wurrrum, um de wurrrum, umdùrrum, um D'n Bosch um, umdè de Graaf te wijd is*. Deze afjacht werd gebezigd wanneer je als kind 'waarom' vroeg. Zoals zo vaak gaf men geen antwoord, maar stuurde men ons met een nietszeggend rijmpje het riet in. Over de afkeer van het eindeloze waarom heeft Cornelis Verhoeven een prachtig boekje geschreven met de titel *De Duivelsvraag*. Eerder schreef hij over vraag en antwoord al in *Herinneringen aan mijn moedertaal*. Hij geeft daarin op de kindervraag *wòrrum* het schertsantwoord *umdè unne wòrrum ginne pier is*. Dat antwoord ken ik ook, maar voor dit stuk moest ik aan de uitdrukking met Den Bosch de voorkeur geven. Wat ik niet kende is de uitdrukking die Lex Reelick geeft in zijn *Bosch Woordenboek: Oui Breda, Den Bosch is Bèls*. Dit zou gezegd worden als antwoord op een onzinnige vraag.

Interessant is de vermelding van *den helen Bosch* voor heel Den Bosch. Driek van Grètte, alias Rosmalenaar Henk de Werd, schreef in 1991 nog: *Rosmalen voedt z'n eige en den halven Bosch*. Hieruit moge blijken dat de wisselwerking tussen stad en buurdorp vanouds wederzijds is. Dat moet natuurlijk ook wel zijn gevolgen hebben gehad voor het lokale taalgebruik.

Literatuur

- Lex Reelick e.a., *Bosch Woordenboek* ('s-Hertogenbosch 1993)
- Cor en Jos Swanenberg, *Êige grèij* (Enschede 1996)
- Cor Swanenberg, *Wiej wè bewaort diej he' wè* (2003)
- Cornelis Verhoeven, *Herinneringen aan mijn moedertaal* (Baarn 1978)
- Cornelis Verhoeven, *De Duivelsvraag* (Antwerpen 1983)